

NŐK A FEHÉR HÁZBAN

Az üvegplafon
alatt

BASKI SÁNDOR

A NŐI ELNÖKÖK EGYELŐRE NEM CSAK A FEHÉR HÁZAT,
DE MÉG A MOZGÓKÉPET SEM HÓDÍTOTTÁK MEG.

A mi a fikció világában elképzelhető, az a valóságban is elfogadhatóvá válik – előbb vagy utóbb. Nincs rá ugyan egzakt bizonyíték, hogy Barack Obama elnökké választásában a filmek és a sorozatok is kulcsszerepet játszottak volna, de tény, hogy mielőtt a szavazók az első afro-amerikait bejutatták a Fehér Házba, a nagy- és a kisképernyőkön már megbarátkozhattak a fekete elnök gondolatával és látványával.

Utólag természetesen könnyű bölcsnek lenni, de ha figyelembe vesszük a mozgóképes és irodalmi előképeket – illetve a hiányukat –, nem is annyira meglepő, hogy Hillary Clintonból nem lett az USA történetének első női elnöke. Minden jel arra mutat, hogy a fikciós univerzumokban (is) könnyebb egy színes bőrű férfit elképzelni a világ leghatalmasabb embereként, mint egy nőt. Számszerűleg talán nincs kevesebb női elnök, közülük azonban csak elvétve akadnak olyanok, akiket példaképként lehetne felmutatni.

A filmvászonon ugyan megelőzték az afro-amerikai kollégákat (*The Man*, 1972), de sok köszönet nem volt benne. A beszédes című *Kissés for my President* (1964) címszerelője rendhagyó módon választással kerül be a Fehér Házba, Curtis Bernhardt író-rendező mégsem az ő története és perspektívája érdekelte, hanem a First Gentleman hányattatásai, aki nehezen barátkozik meg a passzív oldalborda-szerepkörrel. Bár az elnökasszony derekasan helytáll egy külpolitikai krízis során, amikor állapotos lesz, azonnal lemond – a végkicsengés egyértelmű: a Nő számára a család az elsődleges hivatás, minden más csak pótcselekvés. Az első, hasonló témájú – és a gyenge nézettség miatt hét epizód után elkaszált –sitcom, a *Hail to the Chief* (1985) sem éppen a hagyományos női szerep és a legfelső hivatal összeegyeztethetőségét hirdeti:

Julia Mansfield elnök idejének nagy részét nem az ország ügyeinek intézése, hanem a családi konfliktusok megoldása emésztí fel.

A retrográd komédiák mellett a tudományos fantasztikum világában tűnik még a leginkább elképzelhetőnek a női elnök ideája – első képviselőjük rögtön egy sci-fiben bukkant fel (*Project Moonbase*, 1953) –, de ott is inkább csak akkor, amikor a hagyományos hatalmi rendszerek már felbomlottak, és helyettük kontinentális (Arthur C. Clarke, Stephen Baxter: *Napvihar*, 2003), világ- (*A kétszáz éves ember*) vagy galaktikus szövetséget (*Battlestar Galactica*, 2004) kell irányítaniuk. Az utópiákban pedig többnyire akkor kerül rájuk sor, ha a kabinetből egyedül ők élnek túl a világégést (*Alas, Babylon; Támad a Mars!*), vagy ha eltűnik a Földről az összes férfi (*Y, az utolsó férfi*).

LEHET MÁS A FEHÉR HÁZ

A realiztikusabb, jelenben játszódó filmekben és sorozatokban is általában akkor foglalhatja el az Ovális Irodát a női alelnök, ha főnöke lemond (*Az alelnök*), merénylet áldozata lesz (*Botrány*, 2012) vagy agyvérzést kap (*Az elnök*, 2005). Utóbbi sorozat már csak azért is említésre méltó, mert az alkotókat deklaráltan emancipációs célok vezérelték: Mackenzie Allen (Geena Davis) a történet szerint is az USA első női elnöke, és ennek a felelősségnek a tudatában tölti be hivatalát. Az előítéletekkel már azelőtt szembesül, hogy felesküdné: az elnök emberei megpróbálják rávenni, hogy ne vállalja el a feladatot, azzal érvelve, hogy túl zűrös a külpolitikai helyzet Szíriában és Nigériában, és az iszlám vezetők nem vennének komolyan egy női elnököt. A republikánus házelnök nyíltan a szemébe is mondja, hogy „nem ez a megfelelő pillanat arra, hogy csak az elvek kedvéért

tegyünk egy társadalmi előrelépést.” A Donald Sutherland által alakított cinikus manipulátor teljesen értetlenül áll az előtt, hogy az egyetemi rektorságot politikai pályára cserélő nő miért akar elnök lenni, ha teljesen hiányzik belőle a hatalomvágy. Allen sorra hozza a karrierpolitikuskótlól szokatlan döntéseket: a megbékélés jegyében felkéri az időközben elhunyt elnök kabinetfőnökét, hogy folytassa munkáját az új adminisztrációban is, férjét ugyanakkor nem veszi be a kormányba, elkerülendő a nepotizmus vádját.

Az alkotók, feltehetően *Az elnök emberei* által inspirálva, mintha az ideális női vezető figuráját akarták volna megteremteni, aki figyelmes, empátikus, de ha szükséges, képes kellő szigorral fellépni. Személye nem csak a feminizátnak, de a politikától megcsömörlötteknek is imponálhat, mivel független kívülállóként kerül be a washingtoni világba, és nem akar részt venni a piszkos hatalmi játszókban. Amikor birtokába kerül egy kompromittáló felvétel legnagyobb ellenfeléről, morális okokból nem hajlandó felhasználni, ami dicséretes, de az ilyen és a hasonló döntések teljesen elemelik az általunk ismert politikai valóságtól a figurát. *Az elnök* ennél fogva vágybeteljesítő fantáziaként vagy naiv utópiaként funkcionálhatott csak – és talán ezért sem élt meg többet egy évadnál.

Akad még néhány azonosulásra méltó, erős női elnökfigura az elmúlt húsz évben: Glenn Close beugró elnöke *Az elnök különgépében* (1997), a tévétörténelem első afro-amerikai elnökője egy kémsorozatban (*Az elnök árnyékában*, 2014), és az állítólag Hillary Clintonról mintázott Allison Taylor a 24-ben. Egyik sem főszerep, ugyanakkor mindhárom karakter férfiasnak tartott érényeket csillogtat krízishelyzetekben, cáfolva ezzel a közkeletű előítéleteket. Néhány teoretikus szerint a 24 népszerű afro-amerikai elnöke, a Dennis Haysbert által alakított David Palmer jelentős szerepet játszott abban, hogy a választók elhitték Obamáról, képes lenne ő is helytállni hasonló szituációkban. Nem kizárt, hogy ugyanez a hatás érvényesült Clinton esetében is – a Taylor elnökasszonyt alakító Cherry Jones célja, saját bevallása szerint is az volt, hogy meggyőzze az amerikai közvéleményt: egy nőtől is lehet jó elnök – csak a jelek szerint ez nem sikerült eléggé.

ASSZIMILÁCIÓ

Nem kizárt ugyanakkor az sem, hogy a 2010-es évekre gyökeresen megváltozott politikai klímában nincs már igény az idealista politikusábrázolásra. Kapitóliumi bennfentesek szerint a washingtoni viszonyokat legjobban Armando Iannucci sitcomja, *Az alelnök* ragadja meg, amely ugyan papíron szatírának számít, a gyakorlatban viszont semmivel sem tűnik nagyobb képtelenségnek, mint a most véget ért választási médiacirkusz emlékezetes epizódjai.

Az utolsó két évadban a címszereplő Selina Meyer már nem az alelnöki iroda purgatóriumában vesztegel, hanem a hön áhított Ovális Irodában trónol. Fikciós elődeihez hasonlóan ő sem választás útján, hanem az elnök lemondása következtében lett az USA első embere. Elsődleges célja így aztán nem az, hogy nemzetjobbító intézkedésekkel marandót alkosson, hanem, hogy megnyerje a választást – majd a döntetlent hozó végeredményt győzelemmé fordítsa az 5. évadban. Kétségbeesett igyekezete arra is rávilágít, hogy a fikciós sorstársak – a vis major révén elnökké választott nők – papírvékony legitimációval bírnak, nem választotta meg őket senki, és ezt riváli-

„Minden más csak pótcselekvés”

(Wolfgang Petersen:
Az elnök különgépe
- Glenn Close)

saik, rosszakaróik folyamatosan az orruk alá is dörgölik. A célszalag átszakítása után ezért nincs idő ünneplésre vagy pihenésre, minden energiájukat a permanens kampányra kell fordítaniuk.

Selina hiúsága, felszínessége és kicsinyessége elnökként is megmarad, csak a bel- és külpolitikai játszmák tétjei emelkedtek, az eszközök ugyanazok maradtak. Női elnökként több figyelmet kell a külsejére fordítania, de az ebből fakadó kényelmetlenségeket – és a komikus szituációkat – leszámítva nincs különösebb jelentősége annak, hogy az USA vezetője nadrág helyett szoknyát hord. Meyer a szabadszájúságot és a gátlástalanságot illetően is tartja a tempót a sokszor szexista férfikollégákkal, sőt, ha az első évadban alelnöki működése anomáliának is tűnhetett, itt már sem ő, sem inkompetens stábja nem tűnik ki a rendszerből – ez egyben azt is illusztrálja, miként vált a sorozat indulása, 2012 óta egyre abszurdabbá az amerikai közélet.

Némi absztrakcióval Selinában is fel lehet fedezni valamit Hillary Clintonból – mindketten annak a férfinek a kabinetjében vállaltak másodhegedúsi szerepet, akivel szemben az előválasztáson

elbuktak, és egyikük sem elégedett meg a felkínált pozícióval. Egy másik sorozat, a 2009-ben indult *Good Wife (A férjem védelmében)* esetében még könnyebb párhuzamot vonni Mrs. Clinton életével. A főszereplő, Alicia Florrick (Juliana Margulies) ugyan nem politikus, hanem ügyvéd, de helyzete rímel az egykori First Ladyére: kiáll korrupciós és szexbotrányba keveredett államügyész férje mellett, később pedig ő is megpályázza ugyanazt a hivatalt. A harmadik évadánál tartó *Madam Secretary (2014)* sem titkolja inspirációit, a szőke hajú, nadrágkosztümös külügyminiszterről a nézők többsége valószínűleg ugyanarra a személyre asszociál.

KETTŐS MÉRCE

Hillary Clinton nyilván nem bánja, ha özszevetik a kifejezetten dörszölt és okos politikussal (aki a változatosság kedvéért férfi elődje halála miatt kapja meg a posztot), a *Kártyavár* áthallásai ellenben kevésbé hízelgőek. Beau Willimon sorozatának már az első két évadában is fontos szerep jutott Claire Underwoodnak – míg férje a Demokrata Párt whipje (frakcióvezetője) volt, ő egy környezetvédelmi alapítvány ügyeit intézte. Amikor Franknek a második évad elejére sikerült

az alelnöki posztig manipulálnia magát, felesége is szintet lépett. Miközben odaadón alakította a washingtoni politikusefeleségektől elvárt támogatószerepet, keresett és talált is magának egy olyan projektet (a szexuális erőszakkal kapcsolatos törvényreformot), amellyel megkezdhette önálló politikai imázsának kiépítését. A harmadik évadra Frank célba ér: elfoglalhatja a lemondott elnök helyét, feleségének viszont a hagyományos First Lady-szerepkör – társadalmilag fontos kampányok képviselője, protokolláris megjelenések – már kevés. Megpályázza az USA ENSZ-nagyköveti posztját, és bár a szenátusi szavazást elbukja, Frank, elnöki jogkörével élve, mégis kinevezi. Megbízatása nem tart sokáig, egy balsikerű diplomáciai küldetés után – az elnök „kérésére” – kénytelen lemondani.

Ez az a pillanat, amikor Claire ráébred, nem akar többé másodhegedűs lenni. Nem érzi fairnek, hogy bár nélküle soha nem lett volna elnök Frankból, a babérokat mégis egyedül aratja le. Eldönti: neki is kell, ami a férjének. Kongresszusi képviselőként akar indulni, de Frank, akit lefoglalnak az előválasztások, és elvárna,

„Áttöri a negyedik falat”

(Robin Wright: Kártyavár [4.3] - Robin Wright)

hogy felesége ott legyen mellette minden kampányeseményen, szabotálja a tervet. Claire válaszcspapása egyértelművé teszi Frank számára, hogy felesége valóban felnőtt hozzá – már ami a manipulációs képességet és a könyörtelenséget illeti –, ezért tűzszünetet kér, és a szövetségük megújítását ajánlja. Egy olyan közös politikai sakljátzmába kezdenek, amelynek a végén, ha minden a tervek szerint alakul, Claire elfoglalhatja az alelnöki posztot.

Noha a magánéletben nem tudják, és talán már nem is akarják a korábbi harmonikus viszonyt visszaállítani, házasságuk politikai szövetségként továbbra is tökéletesen betölti funkcióját – nem a szeretet, hanem az ambíció köti össze őket. A legnagyobb különbség az első évadhoz képest, hogy amíg a sorozat kezdetén Frank a felesége hathatós támogatásával, de egyedül próbálta meg leigáznai Washington, mostanra egy helyett két egyenrangú, mindenre elszánt szociopata ármánykodik a hatalom megszerzéséért és megtartásáért.

Látva a nyilvánvaló párhuzamokat – a tradicionális First Lady-szerep elutasítása, külügyi érdeklődés, politikai szövet-

ségként használt házasság – érthető, ha Hillary Clintonban a választók nem a 24 népszerű elnöknőjére, hanem az elitista és törtető Claire Underwoodra ismertek rá. De ahogy Obamát sem azért jutatták be a szavazók a Fehér Házba, hogy a politikai korrektség oltárán áldozzanak – legnagyobb vonzereje a fehér szavazók jelentős részét is megmozgató politikai víziója és elitellenes retorikája volt –, úgy Clinton hívei sem állíthatják, hogy jelöltjükből kizárólag a neme miatt nem lehetett elnök. Trump győzelme ugyanakkor világosan mutatja, hogy ami egy női politikus esetében utálatos jellemhiba – a hatalomvágy és a féktelen ambíció –, az egy férfitől bocsánatos bűnnek számít.

A *Kártyavár* világképe ebből a szempontból is maximálisan demokratikus. Claire Underwoodot ugyan hiba lenne példaként állítani a politika iránt érdeklődő nők elé, mégis nyugodtan tekinthető feminista (anti)hősnek. Az évad végére, amikor a széria során először, férjéhez hasonlóan, áttöri a negyedik falat, és kiszól a közönséghez, bebizonyítja magának és a nézőknek is, hogy egy nő is lehet ugyanolyan gátlástalan és hataloméhes, mint egy férfi. Mi ez, ha nem igazi emancipáció? •